

KAMARÁS István
Vallásosság, habitus, ízlés : kutatási jelentés / Kamarás István.
– Budapest : Loisir Kiadó, 2009.
147 p.
ISBN978-963-87583-5-4

Kutatási jelentés a vallásosság és az ízlés összefüggéseiről

Kamarás István csaknem két évtizeden keresztül – a '60-as évek végétől a '80-as évek közepéig – vezette az ország első számú olvasásszociológiai műhelyét az Országos Széchényi Könyvtárban, a Könyvtártudományi és Módszertani Központban, a mai Könyvtári Intézet elődjében. Már akkor is kultúra-, művészet- és vallásszociológiával foglalkozott, és számos kötete jelent meg e témákban. A teljesség igénye nélkül álljon itt néhány azok közül, melyekben a mű és a befogadó viszonyát vizsgálta: az 1981-ben megjelent *Olvasó a labirintusban* című kötet, mely egy Örkény- és egy Sánta-novella befogadás-vizsgálatára vállalkozott négy nemzet olvasóinak körében*; a széles körben ismert *Utánam, Olvasó!* című kötet**, mely Bulgakov Mester és Margaritájáról és *Zónák és átlépők**** címen Tarkovszkij Stalker című filmjének befogadásáról, értékeléséről, értelmezéséről és hatásáról tudósít. Ezen nagy lélegzetvételű alkotások mellett számos olyan mű hatását vizsgálta, mint amilyen Örkény *Trillája* is volt, amelyben a kutató szűkebb és tágabb környezetének tagjai bizton találkozhattak a kérdéssel, vagyis hogy miért kell Wolfné nevét megjegyezni. S ezzel el is érkeztünk Kamarás István egyik leginkább jellemző tulajdonságához, a kíváncsisághoz. Mindig is érdekelték az összefüggések, ahogy ő fogalmaz, hogy: „mi van?”, „mitől van, ami van?” és „mi lehetne ebből?”

* FOGARASSY Miklós – KAMARÁS István: *Olvasó a labirintusban*. Olvasásszociológiai kutatás középiskolások körében. Bp. : Tankvk., 1981. 177 p.

** KAMARÁS István: *Utánam, olvasó! A Mester és Margarita fogadtatása, értelmezése és hatása Magyarországon*. [közread. az] Országos Széchényi Könyvtár Könyvtártudományi és Módszertani Központ. Bp. : Múzsák ; OSZK KMK, 1986. 262 p.

*** KAMARÁS István: *Zónák és átlépők. A Stalker és különböző világnézetű befogadói*. [kiad. a Művelődéskutató Intézet], [Bp.] : Vita Kft. [1990]. 152 p.

Jelen kötete, mely a Vallásosság, habitus, ízlés címet viseli, egy korábban megkezdett munka folytatása, ugyanis már a *Krisnások Magyarországon* című kötetben is találunk olyan fejezetet, amelyben az említett felekezethez tartozók műalkotásokkal kapcsolatos véleményéről, attitűdjeiről és adott művek befogadásáról olvashatunk.

A KMK olvasáskutatási műhelyében dolgozó kollégái közül *Gereben Ferenc* és *Nagy Attila* voltak azok, akik a kilencvenes évek elejétől publikáltak olyan országos reprezentatív kutatásokból származó adatokat*, melyek a felekezeti hovatartozás és az olvasás összefüggéseit vizsgálták.

Kamarás István most megjelent kötetében tizenhárom vallási csoport művészetekhez való viszonyulását térképezi fel. A nagy történelmi egyházak mellett megtalálhatók a különböző protestáns felekezetek (mint pl. a baptisták, adventisták, metodisták, pünkösdiék és Jehova tanúi) csakúgy, mint a nem keresztény vallások (pl. a buddhisták, muszlimok, zsidók és a Krisna-hívők két különböző csoportja) képviselői. A vizsgálatba bevont csoportok létszáma 20–80 fő között mozgott, s a tagok többsége a fiatalabb korosztályhoz tartozott: 21–35 éves, felsőfokú végzettséggel rendelkező vagy tanulmányait éppen folytató fiatal hívő volt. Hogy az eredményeket ne önmagukban lássuk, ezért három kontrollcsoport vizsgálatára is sor került.

A kutatás kiindulópontját *Andrew Greeley* a katolikusok és a protestánsok képzeletvilágát összehasonlító és jól körülírható különbségének tézise képezi. Greeleyt csaknem 20 milliós példányszámban eladott könyvei miatt a világ legolvasottabb regényíró papjaként tartják számon. Sajátos helyzetéből, felkészültségeiből – római katolikus pap, szociológus, publicista és bestsellerszerző – adódóan számos olyan témát

vetett fel, melyekre korábban nem irányult figyelem; neki köszönhető, hogy mára már ezek a témák az egyházon belül is diskurzusok tárgyát képezik.

Greeley hipotézise szerint a katolikusok képzeletvilága a protestánsokéhoz képest jelentősen gazdagabb képekben, illusztrációkban, történetekben, szertartásokban. Greeley reprezentatív mintákon bizonyítja, hogy a katolikus képzeletvilág sajátos katolikus életstílussal jár együtt. S ez nemcsak azt jelenti, hogy a katolikusok aktívabb kulturális életet élnek, de gyakrabban töltik szabadidejüket barátaikkal, szomszédaikkal, s optimistábban szemlélik a világot. Greeley elképzeléseit némiképp árnyalja a tény, mely szerint míg az amerikai protestánsok zömében fehérek és angolszászok, addig a katolikusok jelentős része a Karib-tenger vidékéről származó színes bőrű, illetve ír, olasz, lengyel vagy magyar bevándorlók leszármazottai. A kérdés tehát az, hogy a különböző felekezetekhez tartozók életstílusában és ízlésében jelen lévő és megmutatózó különbségek mennyiben tulajdoníthatók a vallási és mennyiben az etnikai különbségeknek, s hogy milyen mértékig hat a vallásosság az életstílusra, és az életstílus a vallásra.

Írásom a kötetnek azt a fejezetét igyekszik bemutatni, amely az olvasás, a befogadás és a vallásosság viszonyát tárgyalja. De nem mehetünk el említés nélkül azon részek mellett sem, melyek a vallásosság jellegének kérdésével, a „szent dolgok” megítélésével, a kérdezettekben élő Istenképpel és a nők vallási-egyházi szerepének megítélésével foglalkozik. A könyv címében szereplő habitus kérdését külön fejezetben tárgyalja: szó esik a világhoz való viszonyulás optimista-pesszimista voltáról, az értékrendről, a szexualitás és a szerelem megítéléséről, a humor fontosságáról. Ebben a fejezetben olvashatunk a megkérdezettek tevékenység-szerkezetéről, a

* GEREBEN Ferenc: Könyv, könyvtár, közönség : a magyar társadalom olvasáskultúrája olvasás- és könyvtár-szociológiai adatok tükrében. [közread. az] Országos Széchényi Könyvtár. Bp.: OSZK, 1998. 228 p.

GEREBEN Ferenc – NAGY Attila: Korábbi és újabb tapasztalatok Magyarország olvasás-és értékterképéhez. In: Nemzeti és regionális identitás Közép-Európában. Szerk. Ábrahám Barna, Gereben Ferenc, Stekovic Rita. Piliscsaba : PPKE BTK, 2003. 548 p.

NAGY Attila: Olvasás és értékrend. = Könyvtári Figyelő, 53. évf. 2007. 1. sz. 9–27. p.

szabadidős tevékenységek volumenéről és minőségéről.

Hogy képet alkothassunk arról, hogy miféle hasonlóságok és különbségek mutatkoznak meg a különféle felekezetekhez tartozók körében az említett területeken, lássuk a legjellemzőbbeket!

A kulturális nyitottság szempontjából regisztrálhatók a legjelentősebb eltérések: vagyis legnyitottabbnak a zsidók, a buddhisták, a maguk módján vallásosak és az evangélikusok bizonyultak, míg a Jehova tanúk és az ISKCON krisnások a legzárkózottabbak.

A közismert alkotások fogadtatás-értékelését vizsgáló 36 művet tartalmazó lista meglepő eredményekkel szolgált. Ugyanis vannak olyan alkotások, amelyek a felekezeti hovatartozástól függetlenül nagyjából egyforma olvasottságról (nézettségéről) tanúskodnak. Hogy melyek ezek a művek? Dosztojevszkijtől a Bűn és bűnhődés, Hugótól A nyomorultak, József Attila költeményei, Kosztolányitól az Esti Kornél, Lázár Ervintől a Hétfejű tündér, Milne-től a Micimackó és Örkenytől az Egyperces novellák. De a kedvelt művek között jelen voltak Nagy László és Pilinszky költeményei, Ottlik Iskola a határon c. regénye, valamint Wenders Berlin fölött az ég c. filmje. Pilinszky az a katolikus szerző, aki mind a krisnások, mind a buddhisták, és még a nem vallásos fiatalok között is csaknem annyira kedvelt, mint a hívő fiatalok körében. Az egyes csoportok esetében ennek más és más oka van: míg a nem vallásos fiatalok esetében ez a magas iskolázottsággal és a mű irodalmi kánonba való tartozásával magyarázható, addig a vallásos fiatalok esetében a transztendencia iránti nyitottsággal hozható összefüggésbe.

Nagyobb, jelentősebb megosztottság tapasztalható a művészeti kódok ismerete (vagyis a különböző irodalmi nyelvek és stílusok ismertsége és kedveltsége) mint az irodalmi ízlés terén. Vagyis szignifikáns különbség van egyfelől a többféle irodalmi nyelvet ismerő modern keresztények és a szekularizáltak, másfelől a mérsékelt és az erősen konzervatívok között.

A Kamarás István által választott és olvastatott irodalmi alkotások közül jó néhány ún. vallásos vagy istenes mű. Ezen műalkotások esetében jól mérhető, hogy mennyiben, mily' mértékben befolyásolja a világnézet, az istenkép a befogadást, hogy például egy versnek – József Attila Bukj föl az árból vagy Pilinszky Mielőtt című költeményének – milyen szintjei, értelmezési lehetőségei tárulnak fel az olvasó előtt.

Lássuk tehát, hogy a Greeley-féle hipotézist, mely a katolikusok és protestánsok habitusbéli különbségére vonatkozik, és szokás úgy is emlegetni, mint a hipotézist, mely szerint „a katolikus nap szebben ragyog”, alátámasztják-e a magyarországi adatok. A szerző által felvett minta tanúsága szerint a katolikusok és a magyarországi protestánsok között csak néhány, de mégis kulcsfontosságú változó esetében tapasztalható szignifikáns eltérés. Ezek a következők: a katolikusok világlátása derűsebb, a szent jelenségek körét szélesebben értelmezik. Viszont a katolikusok és az újprotestánsok, akikre vonatkozóan Greeley valójában felállította hipotézisét, jelentősebb különbségek mutatkoznak. Ez esetben a katolikusok vallásossága érzelmegazdagabbnak mutatkozik, ám kevesebb közösségi elemet visel magán, habitusuk optimistább, derűsebb, nyitottabb és rugalmasabb, valamint kevésbé konzervatív. A művészetekhez való viszonyulásuk szempontjából elmondható, hogy az pozitívabb és életükben fontosabb, nagyobb jelentőséggel bír.

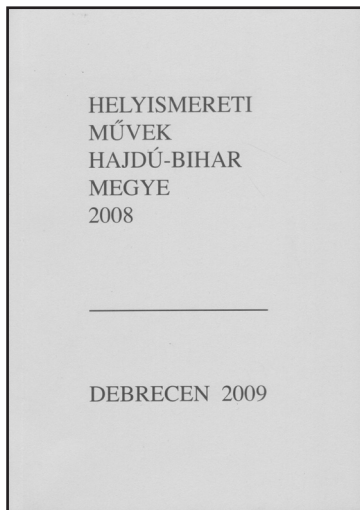
Kamarás István kötetét élvezettel forgathatják azok a téma iránt érdeklődők, akik a részletekre is kíváncsiak, akik szeretnék a jelenségek mögé látni, akiket érdekelnek az összefüggések. Azon túl, hogy a kapott adatokat számos táblázat által megismerheti az olvasó, betekintést nyerhet az egyes felekezetek ízlésébe, viselkedésébe. A kötet végén a mellékletek között megtalálható a kutatás során használt kérdőív, mely egyrészt a hittel, vallással kapcsolatos kérdéseket, a Rokeach – értékválasztó – tesztet, a szabadidő eltöltésével kapcsolatos, illetve több mint hatvan műalkotás olvasottságára/nézettségére vo-

natkozó kérdést tartalmazza. Ezen kérdőív mellett a szerző közli azt a kérdőívet is, melyben a két Örkény-novellához, a két József Attila- és egy Pilinszky-vershez fűződő kérdések kaptak helyet. A kötetnek külön erényét képezik ezek a kérdőívek.

Kamarás István munkásságában, műveiben az olvasás- és vallás-szociológia kérdései koherens egységben jelennek meg, befogadás-vizsgálataival egyedülálló módon közelít az irodalomhoz.

A most megjelent kötet is meggyőzi az olvasót *Franz-Xaver Kaufmann* állításának igazáról: vagyis hogy a művészet – ha a befogadó is úgy akarja vagy legalábbis nem akadályozza – segít leküzdeni a szorongást, a félelmet, képes összehozni közösségeket, kiemel a hétköznapi világából, vagyis segíti a káoszt értelmes kozmoszá alakítani.

Péterfi Rita

Egy Bényei Miklós-sorozat

Helyismereti művek : Hajdú-Bihar megye / [összeáll. Bényei Miklós] ; [közread. a] Méliusz Juhász Péter Megyei Könyvtár és Művelődési Központ. – 2007. – Békéscsaba : Pegazus ; Debrecen : Méliusz Juhász Péter M. Kvt. és Műv. Kp., 2008 [2009]. – 147 p. ; 21 cm ISBN 978-963-88035-3-5

A szerző történelem-könyvtár szakos diplomásként lett tájékozott könyvtáros,¹ de a kiadványokban megtettesülő tájékozott munkában sem tagadta meg soha végzettségét. Első jelentős publikációja az 1970. év negyedszázados évfordulójához kapcsolódott,² de közben Eötvös József olvasmányait kutatta.³ Mindkét téma mind történelmi, mind könyvtárosi – mondhatnám inkább: bibliográfusi – érdeklődését foglalkoztatta. Következő dokumentumkötetében *Petőfi Sándor és Debrecen* kapcsolatát tárta föl, miközben olyan jelentős tapasztalatot gyűjtött a könyvtárosi munkában, hogy megírta és 1974-ben megjelentette a könyvtáros szakma számára akkor elemi fontosságú *Helyismereti munka a „B” típusú könyvtárakban* című módszertani útmutatóját, ami húsz év múltán teljesebben ki.⁴

E tematikus⁵ és oktatási témák mellett azonban a Hajdú-Bihar Megyei Könyvtárban a helyismereti gyűjtés és közzététel minden területével foglalkoznia kellett. Ekkorra a helyismereti/helytörténeti tevékenység olyannyira megerősödött, hogy lehetővé vált az eddig megjelentek összegzése⁶ és a kurrensen kiadott művek regisztrá-